

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ**

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет музичного мистецтва

Кафедра народних інструментів

НАРОДНО-ОРКЕСТРОВА ЛІТЕРАТУРА

Методичні вказівки до самостійної роботи до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності

025 «Музичне мистецтво»,

ОП «Народні інструменти»

Харків –2023

УДК 785.1:780.6.031.4(=161.2)](072)

Н 30

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК

(протокол № 14 від « 26 » червня 2023 р.)

Рецензенти:

Лошков Ю. І., доктор мистецтвознавства, професор кафедри народних інструментів Харківської державної академії культури

Большакова Т.В., Заслужений діяч мистецтв України, професор, декан факультету музичного мистецтва

Укладач:

В. М. Цицирев, засл. артист України, доцент кафедри народних інструментів

Народно-оркестрова література : методичні вказівки до самостійної роботи до курсу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музичного мистецтва, Каф. народних інструментів ; [уклад. В. М. Цицирев]. — Харків : ХДАК, 2023. — 13 с.

Методичні вказівки для виконання самостійної роботи з дисципліни: «Народно-оркестрова література» включають окремі питання організації самостійної освітньої діяльності студентів (вивчення першоджерел, робота над конспектом лекцій та над рефератом, ознайомлення з аудіо та відео матеріалами) і забезпечують формування практичних навичок з самостійного опанування теоретичних знань.

У сукупності з основним лекційним матеріалом та додатковим навчальним матеріалом, який студенти вивчають самостійно, забезпечується формування теоретичних знань і практичних навичок, які студенти самореалізують в подальшій роботі педагогом, артистом оркестру, сольним виконавцем, диригентом творчого колективу.

Курс розроблено для викладачів та професійної підготовки студентів-бакалаврів спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

УДК 785.1:780.6.031.4(=161.2)](072)

© Харківська державна академія культури, 2023 р.

© Цицирев В.М., 2023 р.

ЗМІСТ

	Стор.
ПЕРЕДМОВА	4
1. РОБОТА НАД КОНСПЕКТОМ ЛЕКЦІЙ	5
2. САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕРШОДЖЕРЕЛ	7
3. РОБОТА НАД РЕФЕРАТОМ	8
4. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З АУДІО ТА ВІДЕО МАТЕРІАЛАМИ	10
5. СПИСОК ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	11
6. ІНФОРМАЦІЙНІ (ЕЛЕКТРОННІ) РЕСУРСИ	13

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Народно-оркестрова література» разом з такими освітніми курсами як: «Спецінструмент», «Диригування», «Інструментування», «Читання партитур», «Методика роботи з оркестром», «Оркестровий клас» та «Диригентсько-оркестрова практика»

є дисципліною професійного спрямування та покликана допомогти студентам досягнути розуміння сутності творчої діяльності, психологічних закономірностей у навчальному процесі, осягнути сутність правил дидактики, оволодіти методами ефективної організації освітньо-виховного процесу.

Предмет навчальної дисципліни «Народно – оркестрова література» охоплює основні розділи дослідження народно-інструментальної музики і включає в себе також знання в галузі оркестрової літератури, дослідження культурно-історичного розвитку українського оркестрово-ансамблевого виконавства, вивчення етапів формування національної інструментальної традиції (зокрема і через репертуарну площину).

Мета навчальної дисципліни – оволодіння студентами-бакалаврами широким колом знань, пов'язаних з історичними процесами становлення народно-інструментального мистецтва, їх вільна орієнтація в питаннях періодизації жанрів, характеристики стилістичних закономірностей творів, формування навичок виявлення провідних для різних періодів художньо-естетичних тенденцій. Дисципліна «Народно-оркестрова література» формує в студента чітке уявлення про оркестрові твори різних жанрів, сприяє розширенню музично-культурного світогляду студентів на підставі виявлення знань творчості композиторів, працюючих у галузі оркестрової музики для народних інструментів.

I. РОБОТА НАД КОНСПЕКТОМ ЛЕКЦІЙ

Метою самостійної роботи студентів є закріплення знань, здобутих у процесі проробки рекомендованої літератури, конспектів лекцій, виконання практичних і контрольних робіт.

Особливістю специфіка лекційної дисципліни «Народно-оркестрова література» полягає у відсутності навчальних посібників з проблематики курсу. Тому важливе значення має робота з конспектом лекцій, які складається з матеріалів, що подаються викладачем на лекціях та виявляються під час самостійної роботи з першоджерелами.

Рекомендується конспект вести за певною системою. З самого початку поділити зошит на кілька розділів:

1. Конспект лекцій (історіографія, хронологія).
2. Конспект першоджерел.
3. Персоналії.

Такий розподіл дає можливість оптимізувати процес підготовки до семінарських занять та контрольних заходів.

Зазначимо, що процес вивчення повинен бути зорієнтований не стільки на запам'ятовування тих чи інших положень, скільки на їх творче засвоєння і застосування до рішення як поставлених перед студентом задач, так і виникаючих у процесі виконавства – творчих проблем.

З першого ж заняття необхідно привчити студентів, що фактологічний матеріал не є самоціллю. Розвиток музичного виконавства відбувався не відокремлено – на процес його формування впливали такі чинники як філософія, економіка, політика, культура, інші різновиди виконавства. Тому, конспект спрямовано на оптимізацію аналітичної діяльності студента в процесі визначення специфіки, місця та ролі музичного твору в категорії значущих творів музичного мистецтва.

Необхідність чіткого та акуратного ведення конспекту зумовлена його актуальністю у подальшій діяльності студента і як виконавця, і як

викладача. При вивченні курсу, студент знайомиться з новими для нього поняттями, що потребує не формального відношення до матеріалу, а обов'язкового осмислювання і у процесі конспектування на лекції, і під час самостійної роботи. В будь-якій дисципліні, особливо пов'язаній з історією, поняття знаходяться у взаємозв'язку. Тому нерозуміння одного поняття може повести за собою нерозуміння подальшого матеріалу. В цьому випадку важливим фактором є постійна активність студента як в аудиторії під час лекції, так і в самостійній роботі.

Також над конспектами лекцій треба систематично працювати і поза академічною аудиторією: перечитувати їх, можливо виправляти текст і робити доповнення згідно з нових отриманих знань, підкреслювати чи виділяти іншим кольором те, що повинно бути глибоко і міцно закріплено в пам'яті або є принциповим в опануванні певної теми.

Формат творчого конспекту є найбільш цінною і багатого формою запису досліджуваного матеріалу, що включає в себе всі види записів: і план лекційних матеріалів, і тези, і власні студентські думки і зауваження з теми, що потім можливо варто обговорити на семінарських заняттях чи окремо задати у вигляді питання викладачу, доречні в творчому конспекті і цитати з різних джерел, і навіть схематичні викладки взаємозв'язку окремих тем між собою.

Особливу увагу при формуванні конспекту при самостійному опрацюванні матеріалу варто звернути на ті теми, що подаються у загальній викладці без детального розгляду, визначити самостійно чи за допомогою викладача важливі питання відповідних тем дисципліни. Все це допоможе в багатогранному розгляді матеріалу, ширшому розумінні контексту процесів наукової теми та полегшить запам'ятовування і вивчення хронологічних процесів вт рамках дисципліни «Народно-оркестрова література».

II. САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

Вивчення теоретичних робіт з проблем музичного виконавства складає значний обсяг самостійної роботи студента.

Щоб робота була найбільш корисною, необхідно перш за все уважно прочитати в конспекті лекцій матеріал теми, ознайомитися з планом семінару.

Починати вивчення першоджерел рекомендується із змісту, передмови і післямови, які дають загальні уявлення про твір. При читанні необхідно виділяти основні ідеї, постановку питань, їх обґрунтування і рішення; з'ясовувати невідомі слова, терміни, незнайомі імена, звертаючись до енциклопедій і словників.

Дієвим засобом засвоєння матеріалу є конспект першоджерела – стислий виклад основних ідей і висновків в їх логічній послідовності з цитуванням найбільш значних думок автора. В конспекті необхідно вказати прізвище та ініціали (ім'я, по батькові) автора, назву твору, місто, видавництво і рік видання, загальну кількість сторінок. Наприклад:

Давидов М. Проблеми розвитку академічного у народно-інструментального мистецтва / М. Давидов. — К., 1998. — 207 с.

Барсова І. Книга про оркестр. — К.: Муз. Україна, 1981. — 174 с.

При використанні цитати необхідно зазначити номер сторінки, на якій знаходиться вислів. При роботі з першоджерелами часто пропонуються статті у збірках чи періодичних виданнях. В цьому випадку після назви статті зазначається назва збірки, або журналу, місце і рік видання (коли це журнал, місце видання не вказується), сторінки, на яких знаходиться матеріал. Наприклад:

Фільц Б.М. Музикантські цехи // Історія української музики. Том 1: Від найдавніших часів до середини XIX ст. — К.: Наукова думка, 1989. — С. 318-329.

При використанні цитати зі статті номер сторінки не зазначається.

Конспектування першоджерел – важливий спосіб глибокого засвоєння знань, виробу вміння творчо мислити та розуміння еволюційних процесів, що відбуваються зокрема у світовому виконавському мистецтві.

Також можливо студентом використання додатково тез у вигляді коротко сформульованих принципових положень роботи. Але слід враховувати те, що кожна розгорнена теза являє собою певне узагальнення думок і фактів, які викладені автором. Складаються тези вже після вивчення матеріалу.

III. РОБОТА НАД РЕФЕРАТОМ

Самостійна робота студентів може організовуватися через написання рефератів, які виступають засобом придбання і поглиблення знань, розвивають навички роботи з науковою літературою, здатність узагальнення матеріалу, стимулюють творче мислення.

Виступ з рефератом змушує студента самостійно і всебічно заздалегідь готуватися відносно конкретної теми виступу, привчає його старанно готуватися та обґрунтовано доповідати за темою, відповідати на запитання товаришів і викладача, а також дає навички майбутньому спеціалісту виступати перед аудиторією.

Тема реферату обов'язково узгоджується з викладачем, який читає даний курс. При роботі над рефератом студент повинен проявити максимальну активність, яка виявляється у самостійному підбиранні першоджерел (крім рекомендованої літератури). Значний відсоток основного тексту повинні складати особисті думки автора реферату, його узагальнення та висновки. Реферат не може складатися тільки з цитат. Тому при виборі теми студенту необхідно враховувати повноту її висвітлення в наявній науковій літературі. Для цього можна скористатися як тематичними каталогами бібліотек і бібліографічними покажчиками літератури, так і

періодичними виданнями та покажчиками літератури, або довідково-бібліографічними посиланнями видань присвячених даній темі.

Цитати використовуються за двома принципами. Перший – у вільному викладенні; другий – буквально цитування. У першому випадку лапки не використовуються і перед крапкою наприкінці висловлення подаються вихідні дані першоджерела, яке цитується. У другому випадку обов'язково використовуються лапки, які обрамляють цитату; вихідні дані першоджерела подаються після лапок.

Оформлення вихідних даних у тексті здійснюється за наступним принципом: з початку подається номер першоджерела у списку літератури в рефераті, потім, через кому, сторінка, де знаходиться цитата; вихідні дані обрамляються квадратними дужками. Наприклад, [2, 25] – першоджерело у списку літератури стоїть під другим номером, а цитата знаходиться на 25 сторінці. Якщо першоджерелом є стаття у періодичному виданні, то у тексті подається тільки номер у списку літератури.

Текст реферату повинен бути написаний на належному науково-теоретичному рівні, що виявляється у використанні спеціальної термінології та логічності, чіткості й конкретності при висловленні особистих думок.

Реферат повинен мати вступ – коротке визначення актуальності теми, її місце і значення в курсі. Основний текст можна поділяти на розділи та підрозділи, які б відображали шляхи висвітлення теми. У кінці реферату містяться короткі висновки. Основний текст повинен складати не менше 20 сторінок звичайного формату паперу для друку. Крім основної частини, реферат складають список літератури (з обов'язковими посиланнями в тексті) та додатки (при необхідності).

Реферат також не є викладкою студентського тлумачення теми, а має бути підтвердженням відповідними джерелами.

IV. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З АУДІО ТА ВІДЕО МАТЕРІАЛАМИ

Важливе місце в ознайомленні з історією та специфікою виконавського мистецтва, особливо останніх десятиліть займають аудіо та відео матеріали. Користування аудіо матеріалами вимагає від студента певної підготовки. Неможливо виявити характерні відзнаки виконавського стилю того чи іншого колективу, або виконавця, не знаючи музичних творів, які записані на звуконосіях. Тому, рекомендовано прослуховування аудіо записів, маючи при собі партитуру або клавір зазначеного твору.

Особливістю відео матеріалів є можливість не тільки почути, а й візуально ознайомитися з виконавською специфікою того чи іншого музиканта чи колективу. Такий різновид самостійної роботи допомагає і в практичній роботі студента-виконавця – за допомогою аналітичного осмислення побаченого він має можливість збагатити особисту виконавську техніку.

Окрім ознайомлення з аудіо та відео матеріалами студент обов'язково повинен регулярно відвідувати репетиції, концерти та інші заходи за участю професійних, навчальних і самодіяльних виконавських колективів (оркестрів, хорів, ансамблів) та солістів. Такий різновид самоосвіти надає можливість безпосередньо сприймати «живу» музики – те, що не може відобразити самий якісний аудіо або відео запис: спостерігати повсякденну роботу виконавського колективу або соліста; знаходити підтвердження або заперечення теоретичним положенням лекційного курсу. І, як висновок, допомагає творчому засвоєнню матеріалу курсу, застосуванню його в практичній виконавській діяльності. А також мотивує студента до власних наукових пошуків з окреслених тем для самостійного опрацювання і допомагає сформуванню студенту власне коло тем професійного наукового зацікавлення.

V. СПИСОК ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бортник Є. Струнний інструментарій в Слобідській Україні в минулому і сучасному (до проблеми «кобзи — бандури») // Муз. Харківщина / Є. Бортник. — Харків : Харк. ін-т мистец. ім. І. П. Котляревського, 1992. — С. 191–206.
2. Гуменюк А. Українські народні музичні інструменти / А. Гуменюк. — Київ : Наук. думка, 1968. — 243 с.
3. Гуцал В. Інструментовка для оркестру українських народних інструментів / В. Гуцал. — Київ : Муз. Україна, 1988. — 96 с.
4. Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва / М. Давидов. — Київ, 1998. — 223 с.
5. Давидов М. Проблеми розвитку академічного у народно-інструментального мистецтва / М. Давидов. — Київ, 1998. — 207 с.
6. Жеплинський Б. Коротка історія кобзарства в Україні / Б. Жеплинський. — Львів, 2000. — 195 с.
7. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів / П. Іванов. — Київ : Муз. Україна, 1981. — 111 с.
8. Комаренко В. Український оркестр народних інструментів / В. Комаренко. — Київ : Мистецтво, 1960. — 82 с.
9. Кучерук В. Народний музичний інструментарій України / В. Кучерук. — Луцьк : Ред.-видав. від. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1997. — 123 с.
10. Лебедев В. К. Словник-довідник з інструментознавства : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. — Вінниця : Нова книга, 2010. — 164 с. : ілюстр.
11. Лошков Ю. Володимир Андрійович Комаренко / Ю. Лошков. — Харків, 2002. — 112 с.
12. Лошков Ю. Творчість В. А. Комаренка і народно-інструментальне виконавство в Слобідській Україні : автореф. дис. ... канд. мистецтво знав.— Х., 2000. — 17 с.

13. Миклашевський Й. Музична і театральна культура Харкова кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. / Й. Миклашевський. — Київ : Наук. думка, 1967. — 160 с.
14. Назаренко О. Підгорний В. / О. Назаренко, О. Кононова. — Київ, 1992. — 46 с
15. Незовибатько О. Ознайомлення з народними музичними інструментами та організація інструментальних ансамблів / О. Незовибатько. — Київ, 1966.
16. Незовибатько О. Українські цимбали / О. Незовибатько. — Київ : Муз. Україна, 1976. — 56 с
17. Оригінальний репертуар оркестрів народних інструментів (1930–1970 рр.). — Львів : Львів. держ. консерваторія ім. М. В. Лисенка, 1982. — 40 с.
18. Очеретівська Н. Л. Український словник музичних термінів / Н. Л. Очеретівська, Н. М. Цицалюк, К. П. Черемський. — Харків : Атос, 2008. — 178 с. : ілюстр.
19. Понікарова Л. Харківська академічна школа народно-інструментального виконавства (з досвіду діяльності кафедри народних інструментів ХДАК (1959–2004 рр.)) : навч. посіб. / Л. Понікарова. — Харків : ІНЖЕК, 2005. — 70 с.
20. Скляр І. Київсько-харківська бандура / І. Скляр. — Київ : Муз. Україна, 1971. — 85 с.
21. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу / Г. Хоткевич. — Харків, 1930. — 290 с.
22. Цицирєв В. М. Оркестр народних інструментів як феномен української культури : навч. посіб. / В. М. Цицирєв. — Харків : ХДАК, 2005. — 57 с.
23. Юцевич Є. Оркестр народних інструментів / Є. Юцевич, Є. Безп'ятов. — Київ : Мистецтво, 1948. — 114 с

VI. ІНФОРМАЦІЙНІ (ЕЛЕКТРОННІ) РЕСУРСИ

1. Бібліотека Харківської державної академії культури
2. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека
3. Харківська державна наукова бібліотека
4. Вікіпедія : вільна енциклопедія [Електронний ресурс] // <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
5. Категорії: Історія музики; Музиканти; Музиканти по країнах; Консерваторії за алфавітом тощо.

Навчальне видання

НАРОДНО-ОРКЕСТРОВА ЛІТЕРАТУРА

Методичні вказівки до самостійної роботи до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
зі спеціальності

025 «Музичне мистецтво», ОП «Народні інструменти»

Укладач:

Цицирєв Віктор Миколайович, засл. артист України, доцент кафедри народних інструментів

Комп'ютерний набір В.М. Цицирєв

Видається в авторській редакції

План 2023

Підписано до друку _____ 2023 р. Формат 60x84/16

Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф

Ум. друк. арк. _____ Тираж 100. Зам № _____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4

Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК